

Literary pseudonyms and their formation

Avezova Dilovar Salimovna

Teacher at the Department of Russian Language and Literature,

Faculty of Philology, Bukhara State University

d.s.avezova@buxdu.uz](mailto:d.s.avezova@buxdu.uz

Abstract: This scientific article analyzes the origin of literary pseudonyms, the factors influencing their formation, and their role in fiction. It also explores the traditions of choosing pseudonyms, their spiritual and aesthetic content, and their significance in expressing the creative personality of the author.

Keywords: pseudonym selection, creative orientation, pen name, linguoculturology, worldview, Uzbek literature.

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada adabiy taxalluslarning kelib chiqishi, ularning shakllanish omillari hamda badiiy adabiyotdagi o'zni tahlil qilinadi. Shuningdek, taxallus tanlash an'analari, ularning ma'naviy-estetik mazmuni va ijodkor shaxsiyatini ifodalashdagi ahamiyati yoritiladi.

Kalit so'zlar: taxallus tanlash, ijodiy yo'nalishi, soxta ism, lingvokulturologiya, dunyoqarashi, o'zbek adabiyoti.

Adabiyot tarixida ijodkorlarning o'z asarlarini taxallus bilan imzolashi keng tarqalgan hodisa hisoblanadi. Taxallus — bu yozuvchi yoki shoirning o'ziga tanlagan badiiy nomi bo'lib, u nafaqat muallifni yashirish, balki uning ijodiy yo'nalishi, dunyoqarashi va ichki kechinmalarini ifodalashga xizmat qiladi. Sharq adabiyotida, xususan, o'zbek mumtoz adabiyotida taxallus tanlash o'ziga xos an'anaga aylangan.

Adabiyot tarixida ijodkorlarning o'z asarlarini taxallus bilan imzolashi keng tarqalgan hodisa hisoblanadi. Taxallus — bu yozuvchi yoki shoirning o'ziga tanlagan badiiy nomi bo'lib, u nafaqat muallifni yashirish, balki uning ijodiy yo'nalishi,

dunyoqarashi va ichki kechinmalarini ifodalashga xizmat qiladi. Sharq adabiyotida, xususan, o‘zbek mumtoz adabiyotida taxallus tanlash o‘ziga xos an’anaga aylangan.

Taxallus tushunchasi va uning mohiyati. “Taxallus” so‘zi arab tilidan olingan bo‘lib, “qutulish”, “ozod bo‘lish” ma’nolarini anglatadi. Adabiy termin sifatida esa u ijodkorning o‘ziga xos nomi sifatida qo‘llanadi. Taxallus ijodkorning badiiy olamdagi “ikkinchi shaxsi” bo‘lib, u orqali muallif o‘z ruhiy olamini ifodalaydi.

Taxalluslarning shakllanish omillari. Adabiy taxalluslarning shakllanishi turli omillar asosida yuzaga keladi:

1. Shaxsiy va ruhiy holatga bog‘liqlik.

Ko‘plab ijodkorlar o‘z taxalluslarini ichki kechinmalari, hayotiy qarashlari asosida tanlaydilar. Masalan, “Furqat” (ayriliq), “Nodira” (noyob) kabi taxalluslar shoirning ruhiy holatini aks ettiradi.

2. Ijtimoiy-siyosiy omillar.

Ba’zi hollarda mualliflar o‘z shaxsini yashirish yoki siyosiy bosimlardan qochish maqsadida taxallusdan foydalanadilar. Bu holat ayniqsa jadid adabiyotida kuzatiladi.

3. Estetik va badiiy mezonlar.

Taxallus tanlashda uning ohangdorligi, qisqaligi va esda qolarliliigi muhim rol o‘ynaydi. Yaxshi taxallus o‘quvchi xotirasida tez saqlanadi va ijodkorning brendiga aylanadi.

4. An’anaviy va diniy ta’sirlar.

Sharq adabiyotida ko‘plab taxalluslar tasavvufiy yoki diniy ma’noga ega bo‘lgan. Masalan, “Navoiy” — “navo” (ohang, kuy) so‘zidan olingan bo‘lib, ruhiy yuksaklikni anglatadi.

O‘zbek adabiyotida taxallus an’anasi.

O‘zbek mumtoz adabiyotida deyarli barcha shoirlar taxallus bilan ijod qilgan. Bu nafaqat adabiy an’ana, balki ijodkorning o‘zligini ifodalash vositasi ham bo‘lgan.

Taxallus ko‘pincha g‘azalning maqta’ (oxirgi bayti)da keltirilgan. Zamonaviy adabiyotda ham taxallusdan foydalanish davom etmoqda, ammo u ko‘proq ijodiy imidj yoki sahna nomi sifatida qo‘llanadi.

Taxalluslarning turlari. Adabiy taxalluslar mazmuniga ko‘ra quyidagi turlarga bo‘linadi:

- Ma‘no asosidagi taxalluslar . Sabr, hijron, ishq bilan bog‘liq
- Ismga yaqin taxalluslar .Muallif ismining o‘zgartirilgan shakli)
- Ramziy taxalluslar.Tabiat, hayvonot yoki abstrakt tushunchalar bilan bog‘liq
- Geografik taxalluslar. Tug‘ilgan joy nomi bilan bog‘liq

Adabiy taxalluslar — bu faqatgina nom emas, balki ijodkorning ichki dunyosi, estetik qarashlari va hayotiy pozitsiyasini ifodalovchi muhim vositadir. Ularning shakllanishi ko‘p omilli jarayon bo‘lib, unda shaxsiy, ijtimoiy va madaniy ta’sirlar mujassamdir. Taxallus orqali ijodkor o‘zining badiiy qiyofasini yaratadi va adabiyot tarixida o‘ziga xos iz qoldiradi.

Taxalluslarning semantik xususiyatlari.

O‘zbek yozuvchilarining taxalluslari ko‘pincha quyidagi ma‘nolarni ifodalaydi:

1. Tabiat va go‘zallik: Navoiy, Cho‘lpon
2. Kuch va jasorat: Bobur
3. Falsafiy va ma‘naviy tushunchalar: Fitrat
4. Ijtimoiy yoki ramziy ma‘no: Ba‘zi jadid yozuvchilarida uchraydi.Bu taxalluslar

orqali muallif o‘z ijodiy konsepsiyasini o‘quvchiga yetkazadi.

Lingvistik ahamiyati.Taxalluslar antroponimikaning muhim qismi bo‘lib, ular til va madaniyat o‘rtasidagi bog‘liqlikni ko‘rsatadi. Ular:

- milliy qadriyatlarni aks ettiradi;
- tarixiy davr ruhini ifodalaydi;

- muallifning estetik qarashlarini ochib beradi.

Taxalluslar – bu nafaqat yashirin ism, balki muallifning ichki dunyosi, ijtimoiy qarashi va estetik idealini aks ettiruvchi muhim lingvistik hodisadir. Ular antroponimikaning muhim qismi bo‘lib, madaniyatlararo aloqalarni o‘rganishda ham katta ahamiyatga ega. Bugungi kunda ham taxalluslardan foydalanish dolzarbligicha qolmoqda, ayniqsa internet va ommaviy axborot vositalari rivojlangan davrda ular yangi shakllarda namoyon bo‘lmoqda. O‘zbek yozuvchilari taxalluslari nafaqat nom, balki chuqur ma’no va ramziy yuklamaga ega bo‘lgan lingvistik hodisadir. Ular orqali ijodkorning shaxsiyati, dunyoqarashi va davr muammolari namoyon bo‘ladi. Hozirgi kunda ham taxalluslardan foydalanish davom etmoqda, ayniqsa internet va zamonaviy adabiyotda bu an’ana yangi shakllarda rivojlanmoqda.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Усмонов А. «О‘zbek onomastikasi asoslari.» — Toshkent: Fan, 2007.
2. Rahmatullayev Sh. «О‘zbek ismlari: ma’nosi va tuzilishi.» — Toshkent: Sharq, 2010.
3. Трофимова, Г. Н. Функционирование русского языка в Интернете: концептуально-сущностные доминанты: автореф. дис. ... д-ра филол. наук / Г. Н. Трофимова. – М., 2004. – 32 с.
4. Шипицина, Л. Ю. Понятие жанра компьютерно-опосредованной коммуникации / Л. Ю. Шипицина // Вестн. Помор. ун-та. Сер. «Гуманит и соц науки». – 2009. – № 3. – С. 68–74.
5. Avezova D. Speaking surnames and their role in the stylistic image of a work of art // Science and innovation. – 2023. – Т. 2. – №. C10. – С. 59-62.